

УНІВЕРСАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА

Бнут Гамсун
НЕВОЛЬНИКИ КОХАННЯ.

Переклад

О. К. ЖАЛОВА.

ЛЕСЬ ГОРЕНКО.

КРИТИЧНІ СТУД.

№ 1.

Ціна 75 шагів.

Універсальна Бібліотека.

№ 1.

КЖУТ ТАМСУЖ
„НРВОЛЬНИКИ КОХАННЯ“.

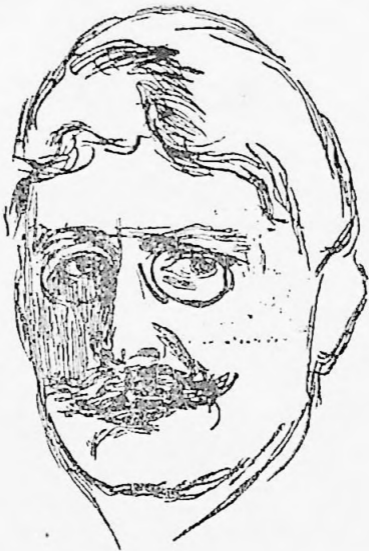
— 0 —
ПЕРЕКЛАВ

О. К. Жалоба.

— 1 —
Лесь Горенко.

Критичний етюд.

— — —
Вид-во „Грунт“.

Кнут Гамсун
Рисунок Едуарда Мюнка.

Кнут Гамсун.

Е т ю д.

Кнут Гамсун—співець Кохання. Але кохання у Гамсуна не приводить до щастя і не дає спокою. Кохання не є спокій, кохання---то є боротьба. Боротьба двох ворожих сил, вічно нудьгуючих за єднанням. Але єднання неможливе, і шлях до цієї мети, задалегідь нездійсненої, вбрацій „квітками та кров'ю“. Цей шлях проходить вільними катакомбами, і хто попав на нього---стає невольником. Але бути таким невольником---то є найвище щасте, бо перше слово, вимовлене Богом в час творіння---було слово „Кохання“.

Нема на світі нічого сталого—і це є добре. Людина є вільна—бо вона усуває всі межі і всі умовности, навіть свого внутрішнього світу. Льогіка? Ах, це така пудна річ. Ви подивіться, як тече вільна думка, позбавлена своїх тісних норм.

Це є філософія Кнута Гамсуна. Ця теза являється лейт-мотивом усіх його писань. Кнут Гамсун, як модерніст, посідає визначну і своєвласну позицію у всесвітній літературі.

І коли в кожній характеристиці ми шукаємо визначеної фізіономії, яка-б укладувалась в певний світогляд під тим чи іншим кутом світовідчування, то Кнут Гамсун, анти-тезністю своєї творчості, невиразністю і гострою впломаністю свого світовідчування,—уявляє з себе ду-

же складний тип що до опрeдiлен-
ня його характеристики. Гамсун не
має фiльозофського свiтогляду, але
i не хоче його мати. В цiм полягає
його с iтогляд. Вiдсутнiсть сталого
свiтогляду—є сталим свiтоглядом
Кнута Гамсуна.

Кнут Гамсун заперечує логiку,
для нього думка не повинна бути
чим небудь зтиснена, навiть влас-
ними законами. Чим бiльше вона
ухиляється вiд закономірности—
тим краще.

Людина—то є сполоханий звiр.
Природа не загойть одержаних ним
ран, бо для бентежної душі, як i
для бентежної думки—немає гар-
монiї. Люди—невольники своєї сво-
боди.

Я рiшує вiдсунув з-пiд себе
грунт i почуваю себе безважним—

я почуваю себе тільки собою, і, легкий, самохіть накладаю каміння на свої рамена, бо страждання—то моя стихія. Я милуюсь своєю нудьгою. Я виниваюсь своєю мукою, кокетую своїм божевіллям.

Людина для Гамсуна—веселий звір з душою неадаптною і фантастичною, з химерним думаючим апаратом, пронизаний контрастами і суперечностями, котрий по-за межами світових координат проникає в тайни всіх річей.

І як інтуїтивний митець двох борючихся стихій, субекта й обекта, непереможно прагнучих єднання—Кнут Гамсун не має собі рівного. Безпосередністю своєї вдачі, інтимним викладом своїх зображень, своєвласністю стилю,—Гамсун, поет мрії і незрівнянний фан-

таст, здобув багато прихильників серед читаючої публіки цілого світу.

Важкий шлях мусив був пройти Гамсун, щоб зрештою здобути собі відповідне признание і почувать себе переможцем. Народившись в семьї бідного норвежського селянина (р. 1860), дорогою злиднів і безвістности, він дійшов до світової слави.

Етапи життя в біографії Кнута Гамсуна (псевдонім) дуже цікаві з зовнішнього боку своєю різноманітністю. Він був певцем, робітником на пристанях, каменяром, писарем, обїхав майже всю земну кулю, був кочегаром на океанському пароході, робочим в американських преріях, кондуктором конки в Чікаго, зрештою лектором і письмен-

ником, що довго і уперто пробивав свій шлях. Не малий час оббивав він пороги редакцій і, зрештою, звернув на себе загальну увагу великим романом „Голод“ По тому слава хутко прийшла до Гамсуна і він отримав рішуче признание. Зараз він живе самотно в закинутім містечку в Норвегії. Гамсун являється автором кількох великих романів („Голод“, „Містерії“, „Пан“, „Вікторія“ і инш.), кількох книжок оповідань, книги поезій. Драматичні твори Гамсуна не сходять зі сцени визначних європейських театрів.

Лесь Горенко.

„Невольники Кохання“.

I.

Це написала я. Я написала це для полегкості свого серця. Я втратила не тільки посаду в кавярні—але й свої безжурні дні. Я втратила все. І кавярня та—то кавярня „Максіміліан“.

Був це молодий пан у сірому вбранні і що-вечора приходив він до кавярні з двома товаришами і сідали вони за одним з тих столиків, де поралась я. В кавярні завше бувало багато мущин, кожний з них не ховав ласкаве слово від мене, але цей—ні. Був це високий і стрункий парубок, мав м'яке, чорне волосся і блакитні очі, які хвилинами зупинялись на мені. Маленькі вусики ледве помітно пробивались на його верхній губі,

Гаразд. Зпочатку цей пан певно щось мав проти мене.

На протязі тижня він з'являвся в кавярні майже щодня. Я звикла до цього, і коли він не приходив—я це відчувала. Раз увечері його не було. Розгублено ходила я по кавярні і зрештою зобачила його коло другого входу, біля одної з великих колон. Він сидів в товаристві циркової дами. Дама була в жовтому строї, довгі рукавички охоплювали її руки певнице ліктів. Це була молода з гарними темними очима пані, мої-ж очі—блакитні.

На одну хвилию зупинилась я біля них і дізналась, про що йде розмова. Вона докоряла йому в чомусь і говорила, що він їй набрид, прохаючи його її залишити. Я подумала собі: „Мати Божа, чому-ж він не йде до мене!“

Слідуючого вечору приходить він з двома товаришами і знову займає один з

моїх столиків—я поралась коло п'яти столів. Я не пішла йому на-зустріч, як це було звичайно, але почервоніла і вдала, ніби не помітила його. Коли він мене по-звав, я підійшла до нього.

Я сказала:

— Вчора вас небуло.

— Яка вона у нас струнка, наша пан-ночка,—звернувся він до своїх товаришів.

— Пива?—запитала я.

— Так,—відповів він.

І я не пішла—я побігла за трьома кухлями пива.

II.

Минуло два дні.

Подає він мені картку і каже:

-- Передайте це...

Я вхопила картку раніш, ніж він до-казав і віднесла її жовтій дамі. По дорозі прочитала я підпис; Владимеж Т.

Коли я повернулась, він запитуюче глянув на мене.

— Я передала картку, — сказала я.

І не мали відповіді?

— Ні.

Він дав мені марку і, усміхнувшись, мовив:

— Ну що-ж, мовчанне — відповідь те-ж.

Цілий вечір просидів він і увесь час не зводив очей з дами у жовтому та її кавалерів. В одинадцятій годині він підвівся й підійшов до їх столика. Вона прийняла його зимно, але її приятелі почали з ним розмовляти, закидали йому злосливі запитання й глумились над ним. Він пробув з ними лише кілька хвиль, а коли повернувся до свого місця, я звернула його увагу на те, що одна з його кишень була облита пивом. Він скинув пальто і, хутко повернувшись, кинув погляд до столу цир-

кової дами. Я витерла йому пальто і він промовив мені з посмішкою:

— Дякую, невільнице.

Коли зодягала на нього пальто, непомітно доторкнулась до його спини.

Він сів і глибоко замислився. Коли один з його товаришів попрохав ще пива— я взяла також і його кухоль, щоб налити свіжого пива.

— Ні, не треба.—проговорив він і положив свою руку на мою.

Від цього доторку моя рука повисла несамохіть. Він це помітив і зараз же відійняв свою руку.

Вночі, перед ліжком, двічі я молилась за нього. Від захвату я цілувала свою правицю, якої він діткнувся.

III.

Трапилось раз, що він мені дав квіток, безліч квіток. Він дістав їх у цві-

точниці, що торгувала при вході. Квітки були червоні й свіжі, він купив майже цілий кошик. Ці квіти довго лежали біля нього на столику. Його приятелів небуло з ним. Хвиля по хвилі, як тільки траплялась нагода, я зупинялась біля колони, стежила за ним і промовляла до себе увесь час: його зовуть Владимеж Т.

Цілком можливо, що я так стояла цілу годяну. Що хвилі він виїмав годинника. Я спитала у нього;

— Ви когось ждете?

Він глянув на мене відсутнім поглядом і по тому мовив:

— Ні, я нікого не жду. Та й хто мені потрібний?

— То мені здалось, ніби ви когось очікуєте,—повторила я.

— А йдїть-но сюди,—сказав він.— Це для вас.

І він подав мені всі свої квіти.

Я хотіла подякувати йому, та голос зрадив мені і я ледве могла вимовити слова вдячності. Радість, червона, як кров, охопила мене всю і я, не в силі стримати своє хвилювання, зупинилась коло буфету, відки мусила щось принести.

— Чого вам треба?—запитала буфетчиця.

— Як вам здається?—запитала я в свою чергу.

— Як мені здається?—повторила буфетчиця. — Та чи не зїхали ви з глузду?

— Одгадайте, хто подарував мені ці квітки,—спитала я.

Саме проходив повз мене завідуючий.

— Ви ще й досі не подали пива панові з деревяною ногою,—закинув він мені.

— Я маю їх від Владимежа,—сказала я буфетчиці й хутко повесла пиво.

Т. ще не уходив. Саме як він підвівся з місця, щоб іти---я подякувала йому знову. Він зніяковів і сказав:

--- Власне я купив квітки для иншої.

Ну звичайне, він приніс їх для иншої. Але відібрала їх—я. Я відібрала замість тої, для кого ці квітки були приготовлені. І він дозволив ще мені подякувати йому за них. На-добраніч, Владимеж!

IV.

Другого дні вранці йшов дощ.

..Чорну, чи зелену сукню зодягнути мені?—запитувала я себе.—Зелену. Вона ще цілком нова і я її надіну“. У мене був дуже гарний настрій.

Діставшись до місця, де зупиняється трамвай, я зобачила даму, яка не мала парасольки і мокла під дощем. Я запропонувала їй стати поруч мене, але вона мені відповіла:—ні, дуже дякую. Я опу-

стила свою нарасольку. „Принаймні ця дама хоч не сама промокне“, подумала я.

Увечері Владимеж прийшов до кавярні.

— Дякую за квіти, що отримала я від вас учора,—гордо мовила я.

— Що за квіти?—запитав він.—Киньте ви про ті квіти.

— Я хочу тільки подякувати вам за них,—сказала я.

Він знизав плечима і відповів:

— Я люблю не вас, невільнице.

Він любить не мене—ну і що-ж з того? Це не новина для мене і мене це не турбує. Але за те я бачу його що-вечера: завжди сідає він за один з моїх столиків, а не за який-будь інший і я подаю йому пиво. Прощу, Владимеж.

Слідуючого вечору він щось забарився. Звернувся до мене:

— Ви маєте досить грошей, невільнице?

— На жаль—ні,— відповіла я.— Я бідна дівчина.

Він поглянув на мене і, усміхнувшись, сказав:

— Певне ви мене не зрозуміли. Мені треба трохи грошей до завтраго.

— У мене є дрібниця,— відповіла я.— Але вдома у мене грошей більше: вдома я маю сто тридцять марок.

— Вдома? Не тут?

Я відповіла:

— Зачекайте чверть години; зараз зачинять кавярню, ми підемо разом і я вам дам гроші.

Він почекав чверть години і вийшов разом зі мною.— Мені потрібно тільки сто марок,— сказав він. Увесь час він ішов поруч і не дозволяв мені йти позад чи поперед його, як це вживають поважні пани.

— У мене дуже мала кімната,— сказала я, коли ми зупинились біля воріт.

— Я не піду з вами на-гору, — відповів він. — Я зачекаю тут.

І він зоставсь унизу.

Коли я зійшла у низ, він перелічив гроші і сказав:

— Тут більше ніж сто марок. Я накидаю вам десять марок. Еге-ж, чуєте? я так хочу: я накидаю вам десять марок.

Він простяг мені гроші і, побажавши на-добраніч, пішов. Я ще бачила, як він зупинився на розі, щоб подати старій жебрачці шілінга.

V.

Другого дні увечері, побачивши мене, він зараз-же висловив своє жалкування, що не має можливости повернути мені позичені гроші. Я була вдячна йому за те, що він не міг цього зробити. Він сказав мені одчерто, що проніячив їх,

— Що-ж маю робити, невільнице?— запитав він з осьміхом.— Ви-ж знаєте оту жовту даму?

— Чому ти звеш нашу панночку невільницею?—спитав у нього один з його товаришів.— Ти сам далеко гірший невільник, ніж вона.

— Пива?— перервала я його.

Згодом появилась жовта дама. Т. підвівсь і вклонився їй. Він уклонився їй так низько, що волоссе спало йому на обличчя. Пані пройшла повз нього і сіла за вільний столик, прихиливши до нього ще два стільці. Т. зараз-же підійшов до неї й сів на один з тих стільців. Хвилини зо дві згодом він устав і голосно сказав:

— Добре, я йду. І ніколи більше не буду вас турбувать.

— Дуже вам вдячна,— відповіла та.

Я не чула під собою ніг від щастя, побігла до буфету, щось сказала—сама не знаю що. Певно я сказала про те, що він ніколи більш не підійде до неї. Завідуючий, проходячи мимо мене, щось кинув гримливо, але я не звернула на це жадної уваги.

О дванадцятій годині зачинили кавярню і Т. проводив мене до моїх воріт.

— Дайте мені п'ять з тих десяти марок, що я вам дав учора,---сказав він.

Я хотіла дати йому всі десять, але він не взяв, повернув мені п'ять зайвих марок і сказав, що це---дарунок. І на цей раз він не хотів слухати моїх спречань.

--- Мені зараз дуже гарно,---сказала я.---Ви дозволисте мені запросити вас до себе на-гору? Але в мене така малесенька кімната...

--- Я не піду до вас,---відповів він.--- На-добраніч.

Він пішов. Проходив знову мимо старої жебрачки, але проминув її, не дивлячись на те, що жебрачка йому вклонилась. Я прибігла до неї, дала їй трохи дрібних і сказала:

---- Це від того пана в сірому вбранні, що зараз проходив тут.

---- У сірому вбранні?----спитала жінчина.

---- Так, з чорним волоссям, його зовуть Владимеж.

---- Ви певне його жінка?

Але я відповіла їй:

---- Ні, я його невільниці.

VI.

По тому, кілька вечорів піряд висловлював мені жаль з приводу того, що не може повернути мені боргу; я прохала його не робить мені боляче. І він казав

до мене не так голосно, що всі могли чути, хто мав охоту----і всі насміхались з нього.

---- Я шахрай і мерзотник,----говорив він.----Я позичив у вас гроші і не можу повернути їх вам. Я готовий віддати собі руку за 50 марок.

Мені було дуже боляче слухати такі речі і я ломала собі голову, міркуючи, де б мені дістати грошей, хоч добре знала, що відо мені їх взять.

Потім він додав:

---- А коли ви запитасте мене, як взагалі мої діла, то мушу попередити вас, що та жовта дама виїхала разом зі своїм цирком. Я вже про неї навіть забув. У мене немає її гадки про неї.

---- І все ж не далі, як сьогодні----ти листував їй,----замітив йому один з його товаришів.

---- То є останній лист,----відповів Владимеж.

Я купила у цвіточниці троянду і вітнула її в його ліву петлицю. Я почувала його віддих на своїх руках і ледве могла виправити голку.

---- Дякую,----мовив він.

Я забрала кілька марок з каси, які ще там zostавались з моїх грошей і віддала їх йому. Це була така дрібниця.

---- Дякую,----сказав він знову.

Цілий вечір я почувала себе щасливою----до тої хвилі, коли Владимеж сказав недбало:

---- На ці гроші я виїду----на один тиждень. Коли повернусь----ви отримаєте всі свої гроші.

Спостерігши моє хвилювання, він додав: „Я люблю вас!----і диткнувсь моєї руки.

Я була вражена і засмучена тим, що він їде, навіть не сказавши куди, не дивлячись на те, що я запитала о цім.

Все довкола----заля, люстри, натовп---- все заплигало перед моїми очима. Я не мала сили далі володіти собою і вхопила його обидві руки.

---- Я повернусь до вас через тиждень,----сказав він, рішучо підводячись.

Голос завідуючого діставсь моїх ушей---- він сказав:

---- Ви втратите посаду.

„Ну і що-ж?----подумала я.----Чи не все одно! Через тиждень Владимеж буде зі мною“. Я хотіла подякувати йому за це і повернулась до нього, але його вже не було.

VII.

Минув тиждень. Повернувшись додому ввечері я знайшла від нього листа. Лист

цей був такий сумний; він писав, що по-
 їхав за жовтою дамою і що ніколи не верне
 свого боргу, бо його заїла нужда. Далі він
 ляяв себе низькою людиною і зрештою
 було написано: „Я невірник жовтої
 дами“.

Я тужила цілий день і цілу ніч. Я не
 могла дати собі ради. Ще через тиждень
 я втратила місце і почала шукати нового.
 Удень ходила я і запропоновувала свої
 послуги по кавярням та отелям; я ходила
 також по приватним родинам. Але мені не
 вдалось знайти місце. Пізно увечері я
 купувала за півціни всі газети і ретельно
 проглядувала вдома всі оповістки. Я ду-
 мала: може мені пощастить, тоді я спасу
 Владимежа й себе.

Учора ввечері в одній з газет мені
 кинулось в очи його призвище, і я про-
 читала примітку про нього. По тому я
 кинула хату і блукала по вулицям; тільки

вранці повернулась я додому. Може я й спала де небудь, а може просто проспідла десь на ганку, знеможена і забита; я не пригадую нічого.

Сьогодні я знову перечитала те, що було про нього написано. Але вперше я прочитала це учора ввечері, повернувшись додому. Насамперед я сплеснула руками, потім опустилаєь на стіл. По хвилі я сіла на підлогу і притулилась до стільця. Я сиділа і думала, в той же час біла долонями об підлогу. А може бути, що я і не думала нічого; але голова моя була повна якогось порожнього шуму і я не почувала нічого. Пригадую тільки, що як спустилась з-гори на вулицю і побачила на розі стару жебрачку, я дала їй шілінг і сказала:

Це від того папа в сірому вбранні--- ви його знаєте?

--- Чи не наречена ви його?---спитала вона.

Я відповіла:

.... Ні. Я його вдова.

І я проблукала по вулицям до самісінького ранку. А зараз я ще раз перечитала це. Його звали Владимеж Т.

Універсальна Бібліотека.

Видавництво

„Г Р У Н Т“

у Києві.

Вийшли з друку:

- № 1. Кнут Гамсун. — Невольники Кохана.
- № 2. Анрі де-Реньє. — Амурська пригода на морі.
- № 3. Валерій Брюсов. — Елулій син Елулія.

Друкуються:

- № 4. Оскар Уайльд. — Соловейко й Троянда.
- № 5. Раб ін-Дранат Тагор. — Місячний серп.
- № 6. Моріс Метерлінк. — Непроханий гість.
- № 7. Август Стріндберг. — Тільки початок.

К и ї в.

Друкарня Центральн. Укр. Кооперат. Комітету.
1918.